

Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi

ARKEOLOJİ - RÖLEVE - RESTORASYON
EPIGRAFI-ANTROPOLOJİ-MÜZİK-TİYATRO
TEOLOJİ - FOLKLOR

Sayı : 12 1993 -1994 - İstanbul
KDV Dahil

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Enis KARAKAYA
Teknik Müdür : Tolunay TİMUÇİN
Genel Sekreter : Yavuz TİRYAKİ
Yayın Kurulu : Şebnem AKALIN
Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU
Selda (Kalfazade) ERTUĞRUL
Özkan ERTUĞRUL
Danışmanlar : Prof. Dr. Semavi EYİCE
Prof. Dr. Ara ALTUN
Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM
Doç. Dr. Baha TANMAN
Yrd. Doç. Dr. Hüsamettin AKSU

Dizgi-Mizampaj : Metin KARAKAYA 212 54 55
Film : Cem Has Grafik 512 40 40
Baskı : Örünç Matbaası 528 42 68

Reklamlar :

Arka dış kapak (Renkli) 25.000.000.-TL.
Arka iç kapak 15.000.000.-TL.
Ön iç kapak 20.000.000.-TL.
İç tam sayfa 10.000.000.-TL.
İç yarım sayfa 6.000.000.-TL.

* Abone (3 Sayılı) 600.000.-TL. 'dir. Banka hesabına yatırılan paranın dekontunun aslı veya fotokopisi gönderildiğinde dergi adresinize postalanacaktır.

Banka-Hesap No: Vakıflar Bankası İstanbul/Beyazıt Şubesi 2002275 no'lu hesap.

Yurtdışı abone Ücreti : 20 \$

İRTİBAT ADRESİ : Tolunay TİMUÇİN
Mollafenari Sk. Birol İşhanı Kat : 3
34410 Cağaloğlu / İSTANBUL
Telefon : (0 - 212) 527 29 58

Yardımlarından dolayı Haluk Kargı'ya teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

- * Odalar Camii veya Tarihi İstanbul'da Tarihi Bir Eserin Yok Oluşu
Prof.Dr. Semavi EYİCE 2-8
- * Alaşehir Şeyh Sinan Efendi Külliyesi
Yrd. Doç. Dr. Hüsamettin AKSU-
Enis KARAKAYA (M.A) 9-15
- * Keskin Simli Kurşun Madeni İmtiyazı ve Bu Madene Ait Bir Para-Marka
Celil ENDER 16-19
- * Günümüzde İstanbul'un Bazı Tarihi Su Tesislerinin Yeni Kimlikleri
A.Fahir ÖNER 20-21
- * Hayrabolu'da Türk ve İslâm Eserleri
Yavuz TİRYAKİ 22-28
- * "Vergi Parası" Üzerine İkonografik Bir Not
Yrd.Doç.Dr.Uşun TÜKEL 29-36
- * Sultan I. Ahmed Devrinde Kâbe'nin Tamiri
Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU 37-38
- * Anadolu'da Bizans Dönemi Camıcağı
Dr. Üzlifaz ÖZGÜMÜŞ 39-43
- * "İki Ulusun Sembolü Lale" Sergisi
Şebnem AKALIN (M.A) 44-45
- * Kandilli'nin Tarihi Çeşme ve Kuyuları
Haluk KARGI (M.A) 46-49
- * Anadolu Gymnasionlarının Gelişimi
Ahmet YARAŞ 50-55
- * Çağlarboyu Anadolu'da Kadın Sergisi
Hülya YILMAZ (M.A) 56-59
- * Talhatan'da Selçuklu Devrine Ait İmam Bekr Türbesi
Kakacan BAYRAM 60-61
- * İzmir-Selçuk Yakınlarında Şirin Bir Köyümüz-Şirince
Altay İŞCEN 62-63
- * İstanbul'un Anadolu Yakasındaki İki Bizans Sarayı Hakkında
Enis KARAKAYA (M.A) 64-65
- * Antik Çağ'da İçki Kültürü; Bira ve Şarap
Hüseyin CEVİZOĞLU 66-74
- * Sardes Nekropol Kilisesi
Enis KARAKAYA (M.A) 75-79

Dergide yayınlanan makalelerin sorumlulukları yazarına aittir. Kaynak gösterilmek kaydı ile yararlanılabilir.

KANDİLLİ'NİN TARİHİ ÇEŞME VE KUYULARI

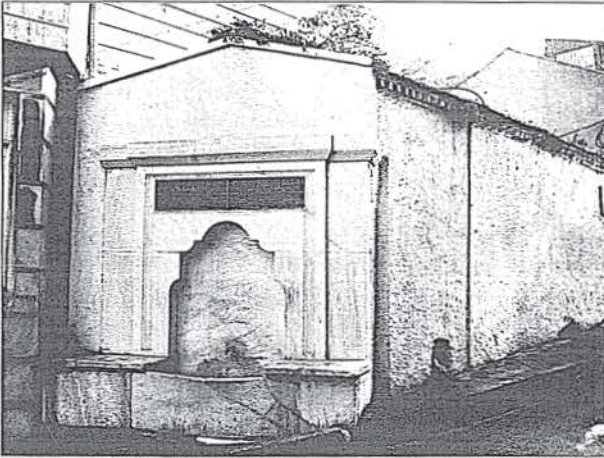
Haluk KARGI (M.A)

Boğaziçi sahip olduğu doğal güzellikler ve stratejik konumu nedeniyle İstanbul şehrinin kuruluş ve gelişimini direkt olarak etkilemiş, bu özellikleri nedeniyle de tarihin her döneminde Dünya'nın en önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur (1).

Boğaziçi'nde yerleşim, irili ufaklı, birbirine yakın ya da uzak bir çok köyün kurulmasıyla oluşmuştur. Zaman içerisinde bu köylerin civarında sahil saray, yalı, cami, hamam, kuyu ve çeşme gibi tarihî yapılar inşa edilmiştir. Buldukları yerin doğal yapısıyla estetik bir bütünlük sağlayacak şekilde yapılandırılan bu mimarlık eserleri, aynı zamanda inşa edildikleri yere ayrı bir şirinlik katarlar. İşte, Boğaziçi'nin bu şirin köylerinden biri de **Kandilli (2)** dir.

Kandilli, Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, Anadoluhisarı ile Vaniköy arasında yer alan ve Rumeli sahilindeki Bebek Koyu'na doğru burun şeklinde uzanan bir coğrafi konuma sahiptir. Boğaziçi'nin en güçlü akıntısı da bu sahili yalar. Havası temiz ve sağlıklı çok yararlıdır.

Semtin adı ve bu adı nereden aldığı hakkında tarihî kaynaklarda farklı tezler ileri sürülmüştür. Örneğin; Antik çağda Ekhaia (veya Echia) denilen bu muhite Bizans döneminde, Brokhtoi (veya Prookhtoi), Bosforus Nikopolis, Nikopolis, Perirhoon, Moltorino denildiği bilinir (3). Türk döneminde ise semtin Kandilli adını alması hakkında bir çok rivayet vardır. Bu rivayetlere göre, semt bugünkü adını alıncaya dek Kandilli has bahçesi, Kandilli bahçe, Kan-dili, Nevâbat gibi isimlerle anılmıştır (4).

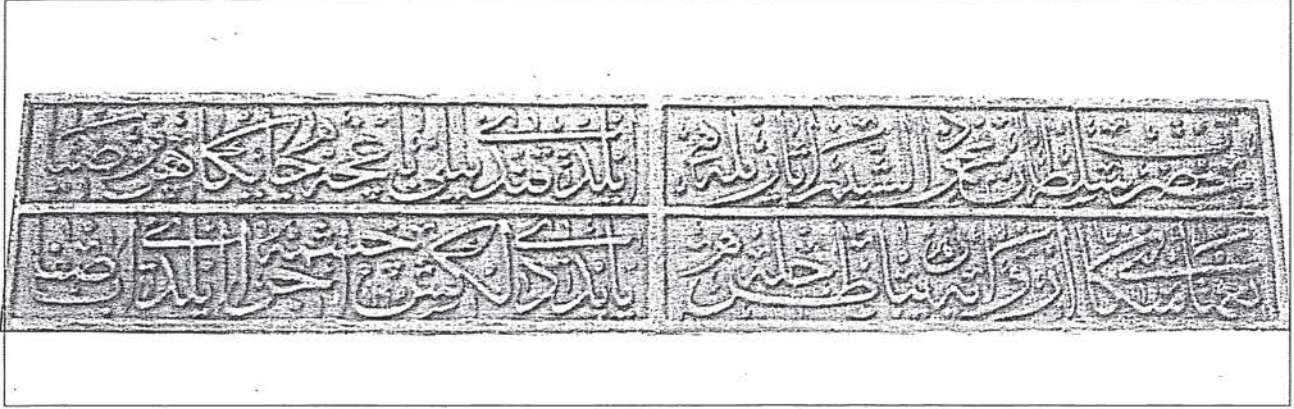
Resim 1: Kapamacı meydanındaki I. Mahmud Çeşmesi

Bizans döneminde yazlık saray, kilise ve manastırlar ile ayazmaların bulunduğu (5) bölgede toplu yerleşime rastlanılmaz. Türk dönemine gelince: I.Selim ve Kanunî Sultan Süleyman zamanlarında, bugünkü Kandilli surlarında bir **Has Bahçe** kurulduğu (6) bunun dışında toplu yerleşimin olmadığı bilinmektedir. Kandilli'deki bu has bahçe, III.Murad zamanında üzerine bir kasır da yaptırılmak suretiyle ihya edilmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnâme'sinde, bu has bahçe hakkında bazı bilgiler vermektedir (7). IV.Murad zamanında Has Bahçe'ye bir saray, mütaakıben bazı köşkler yapılmıştır. Kandilli'nin bir Has Bahçe olmaktan çıkıp, toplu yerleşime açılması ilk olarak I.Mahmud dönemine rastlar (8). I.Mahmud, burada bir sahil sarayı yaptırmış ve Kandilli topraklarında "İcare-i Müeccele" yöntemi ile uzun süreli kiralamalar dönemini başlatmıştır (9). I.Abdülhamid zamanında ise harabe halinde olan eski sarayın arsası vakıf haline getirilmek suretiyle yöredeki taliplerine satılmış (10) ve bu suretle kıyılardaki yerleşim, imar faaliyetleri yoğunlaşmıştır.

Yörenin iskâna açılmasıyla birlikte Kandilli'ye özellikle devlet erkânı ve varlıklı kişilerden oluşan elit bir sınıf akın etmiştir. Bu elit sınıfın Kandilli'ye yerleşmesi sonucu ise yörede sadece saray, yalı ve köşk gibi özel meskenler değil, aynı zamanda toplumsal işlevi olan hamam, sıbyan mektebi, cami ve çeşme gibi mimarî eserler yaptırılmış, kuyular açtırılmıştır.

Kandilli semtini süsleyen, yukarıda bahsettiğimiz tarihî mimarlık eserleri içinde kuyu ve çeşmelerin özel bir yeri vardır. İşte bu nedenle, bu sayımızda sizlere Kandilli'nin günümüze ulaşabilen tarihî çeşme ve kuyularını tanıtmak, yok olanlar hakkında ise bilgi veremeyi düşündük (11).

Kandilli'nin en eski tarihli çeşmesi İskele Caddesi Kapamacı Meydanı'nda bulunan I.Mahmud Çeşmesi'dir (12). Adından da anlaşılacağı gibi Sultan I. Mahmud tarafından yaptırılan bu çeşme, büyük bir su haznesinin İskele Meydanı'na bakan cephesine mermer kaplamalı olarak inşa edilmiştir (Resim: 1). Çeşmenin cephesi son derece sade olup, üzerinde hiç bir süsleme ögesine rastlanmaz. Kitâbe, Klasik Dönemde olduğu gibi, "C" kıvrımlı bir nişin üzerinde yer alır. Çeşmenin şair Nimet tarafından yazılan ve H.1165 / M.1751-2 tarihini taşıyan kitâbesi (13) iki satır üzerine güzel bir sülüs hat ile hak-

Resim 2: Sultan I. Mahmud Çeşmesi'nin kitâbesi

kedilmiştir (Resim 2). Çeşmenin kitâbesi şöyledir :

*Hazret-i Sultan Mahmudü' ş-şiyem âsar ile
Eyledi Kandilli Bağçe câygâhın pür ziyâ
Nimetâ sükkânunu ırvâya zibâ tarhla
Yapdı dilkeş çeşme icrâ eyledi âb-ı safâ
1165*

Çeşmenin orijinal testi setleri ve teknesi günümüze ulaşmamıştır. Günümüzde şehir şebekesine bağlanan suyu ise akmaktadır.

Kandilli'de I. Mahmud Çeşmesi'nden sonra günümüze ulaşan en eski tarihli su yapısı, yine Kapamacı Meydanı'nda bulunan kör kuyu bileziğidir (14). Mermerden yapılmış olan bu kuyu bileziği kare tabanlı olup, her dört köşesinin de pahlanması yoluyla üstte, çokgen kesitli prizmatik bir şekle bürünmüştür. Kuyu bileziğinin üst köşeleri, uçları palmetle son bulan birer püskülle, aşağı doğru sarkan, kova ya da su kabı koymaya özgü, dairevî plânlı birer konsol taşı şeklinde işlenmiştir (Resim 3). Kuyunun çıkığı, çıkık ayakları, makarası ve ka-

Resim 3: Hatice Hatun kuyu bileziği

pağı günümüze ulaşmamıştır. Sadece, muhtemelen kuyunun çıkık ayaklarından birine ait olan kırık bir mermer parça, günümüzde kuyu ağzını kapar vaziyette ve yatay bir konumda kuyu bileziğinin üzerinde durmaktadır. Kuyu bileziğinin bir yüzünde, vakfiyesini belirten bir kitâbe mevcuttur. Dört satır üzerine güzel sülüs bir hat ile hakkedilmiş olan kitâbeden anlaşıldığına göre kuyu, veba hastalığından vefat eden Hisarlı Hatice Hatun'un ruhu için H.1169 / M.1755-6 tarihinde yaptırılmıştır. Kuyunun kitâbesi şöyledir:

" Sahibü' l-hayrat, taından vefat eden Hisarlı Hadice Hatun ruhuna Fatiha, sene 1169 "

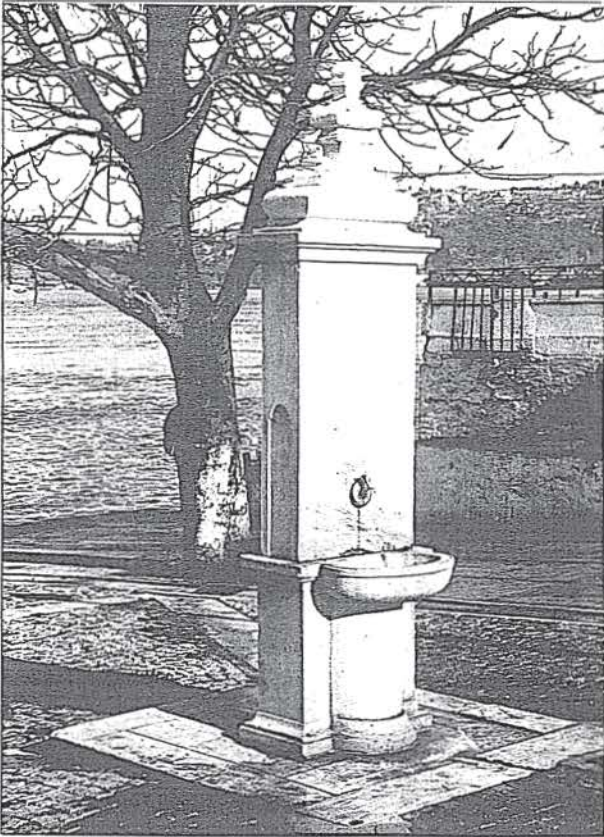
Ayvansarayî, burada Hatice Hatun kuyusundan başka altı adet kuyu daha olduğunu belirtir (15). Günümüzde mevcut olmayan bu kuyulardan biri Silahdâr Siyavuş Ağa, bir diğeri Boynueğri Mehmed Paşa, geri kalanları da Kösem Sultan'ın Başağası tarafından yaptırılmıştır (16). Yukarıda adı geçen kuyular içinde sadece Siyavuş Ağa kuyusu (17) hakkında ayrıntılı bilgiye sahibiz. Şair Cevri'nin bu kuyu için yazdığı tarih manzumesine göre kuyunun yapım tarihi H.1048 / M.1638-9 olup (18), bâ-nisi de Sultan IV.Murad'ın silah tarağası Siyavuş Ağa'dır. Kuyunun tarih manzumesi şöyledir :

*Han Murad-ı evvel padişah-ı sâf meşreb kim
Tab'ı pâkin eylemiş feyz-i Hüdâ ayn-ı safâ
Ol şehinşahda Silahdarı Siyavuş Ağanın
Âşikâr olmaktadır âsâr-ı lütfi dâimâ
Cümleden hem bir müferrah câhî bünyâd eyleyüb
Hak bu kim etti mahallinde acib cûd ü 'atâ
Ayn-ı kevserden gelür gûyâ bu câhâ bir damar
Şöyle olmuş âb-ı dîlcü ve lütf ü cânfezâ
Çünkü ol sâhib keremden zâhir oldu bu eser
Haşre dek ma'mûr ü âbâd olmasın eyler ricâ
Kendudan sonra Silâhdar olan ağalar dahi
Lütf edüb etsünler icrasında ânâ iktidâ
Âb-ı pâkin vasf edüb Cevri dedi tarihini
Câh-ı zemzem menba-ı âb-ı hayrât ü dîlkûşâ
1048.*

Buradaki kuyulardan, Sultan IV.Murad'ın vâlide-si Kösem Sultan'ın Başağasına yaptırdığı kuyulardan bir dolap ile çekilen su, Divitdâr Mehmed Emin Paşa'nın çeşmesine aktarılırdı (19). Bu kuyuların dolap sütunu veya daha bilimsel bir tanımlamayla çıkırık ayağı tabir edilen öğeleri üzerinde tarih kaydı vardı (20). İnciciyan da aynı yerde, bozulmuş bir kuyunun yanındaki sütunlar üzerinde Sultan IV.Murad'ın adı ve 1049 (1639) tarihinin hakkedilmiş olduğunu söyler (21). Herhalde İnciciyan'ın bahsettiği bozulmuş olan kuyu, bu kuyulardan biri ve üzerinde yazıtlar bulunan sütunlar da kuyunun çıkırık ayaklarıydı.

Kandilli'nin en eski tarihli çeşmelerinden birisi de Divitdâr Mehmed Emin Paşa Çeşmesi'dir (22). Çeşme, Kandilli akıntıburnunda bulunan ve Divitdâr Mehmed Emin Paşa tarafından yaptırılmış olan (23), günümüzde ise Edip Efendi Yalısı diye anılan yalının selâmlık sarnıcının (24) önünde, denize nâzır bir konumda yer almaktadır. Mehmed Emin Paşa'nın ruhu için ölümünden sonra yaptırılan çeşmenin iki satır üzerine süslü bir hat ile hakkedilmiş olan H.1179/M.1765-6 tarihli kitâbesi, yuvarlak kemerli nişin üzerinde yer alır :

Resim 4: Sultan II. Mahmud çeşmesi

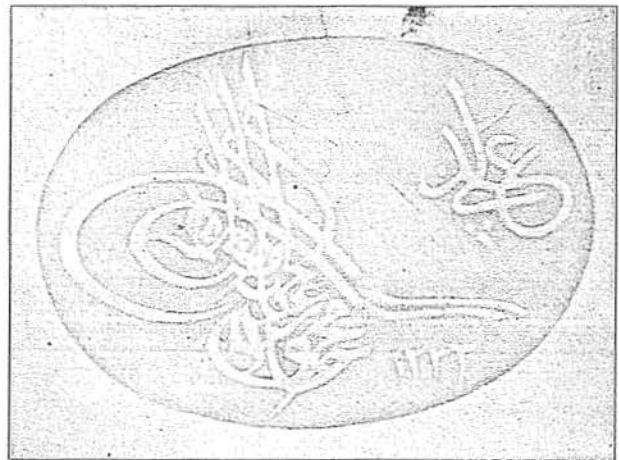
" Sahibü'l- hayrât ve'l- hasenât Sadr-ı esbak merhûm Devâtâr Mehmed Paşa
İbn-i merhûm Aşçı Mehmed Paşa Gafer Allah zenûbehu-
ma ve livalidihumâ

1179

Çeşmenin kitâbesi dışında, mermer ayna taşı ve teknesi orijinal olup, Edip Efendi Yalısı'nda 1991 yılından bu yana devam eden çalışmalar kapsamında restore edilecektir. Çeşmenin suyu, Sultan IV. Murad'ın vâlide-si Kösem Sultan'ın Başağası tarafından Kapamacı meydanında açılan kuyulardan çekilerek buraya aktarılması sonucu akmaktaydı (25).

Günümüzde ayakta kalan en yeni tarihli çeşme İs-kele meydanındaki Sultan II. Mahmud Çeşmesi'dir (26). Tipolojik olarak sütun çeşmelere örnek gösterebileceğimiz bu çeşmenin (Resim 4) her iki yüzünde de bânisi Sultan II. Mahmud'un tuğrası bulunmaktadır. Bu tuğralardan deniz tarafında olanının altında H.1233 /M.1817 tarihi görülmektedir (Resim 5). Çeşmenin her iki yüzünde de birer musluk bulunmaktadır. Bir zamanlar Kandilli tepesindeki kaynağından beslenen bu çeşmeden günümüzde şehir şebekesi suyu akmaktadır (27). Mermer malzemeyle yapılmış olan bu çeşme, bugüne değin çeşitli zamanlarda onarımlar geçirmiştir.

Kandilli'nin günümüzde mevcut olmayan çeşmelerden biri Feyzullah Efendi Çeşmesi'dir (28). Mi'rat-ı İstanbul'dan öğrendiğimize göre çeşmenin bânisi Mîrif Dellalbaş Mustafa Ağa'nın oğlu Feyzullah Efendi'dir (29). Kandilli'de Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Paşa sahil-sarayının yakınında olduğu, fakat zaman içinde yıkılarak sahil-sarayın duvarıyla birleştirildiğini İbrahim Hakkı Konyalı'dan öğrendiğimiz bu çeşmenin, H.1179 /M.1765 tarihli kitâbesindeki manzume, şâir Vâhid'indi. Bu kitâbenin üzerinde şu üç beyit okunuyordu:

Resim 5: Sultan II. Mahmud Çeşmesi'nin denize bakan yüzündeki tuğra ile inşa tarihi

"Defterî şikk-ı evvel fahr-ı erbâb-ı kerem
Yâni Feyzullah Efendi menba-ı cud ü' atâ
İzzet ü ikbâl ömr ü devleti olsun mezâd
Haşre dek bâki ide hayratını Rab Hudâ
Müjde-i feyz oldu itmamunda tarih-ı Valîd
Varsa atşana salâ bu' ayn-i zemzem akdî mâ"
1179

Celalettin Atasoy'un tesbitlerine göre yukarıda tanıtmaya çalıştığımız Kandilli su yapıları dışında, günümüze ulaşamayan, adları veya yerleri unutulmuş bazı çeşmeler vardı. Bunlar arasında Gümrük Emni Osman Ağa'nın hanımına ait bir çeşme ile Şevhizâdeler ailesine ait bir çeşme de bulunmaktadır (30).

NOTLAR

- (1) Şehrin kuruluşundaki rolü için: R.Mayer, *Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul*, Ein genetische Stadtgeographie, "Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Klasse, Denkschriften, 71. Bd. 3.Abh." Wien- Leipzig 1943, s. 38 vd; Armağan Akgün, *Landschaft und Standort als bestimmende Einflüsse auf die Gestalt der Stadt Istanbul*, (Doktora tezi) Zürich 1959. Boğaziçi'nin önemi hakkında: A.Philippson, "Bosporus und Hellespont", *Geographische Zeitschrift*, IV (1898) s.16 - 26; G.Engelmann, "Bosporus und Dardanellen", *Geographische Anzeiger*, XLIII (1942) s. 258- 274.
- (2) De Amicis, Edmondo, *İstanbul 1874*, (çev.Beynun Akyavaş) Ankara 1981, s. 492; De Carbognano, Cosimo Comidas, *18. Yüzyılın Sonunda İstanbul*, (çev.Erendiz Özbaçoğlu) İstanbul 1993, s. 96; Dethier, Philipp Anton, *Boğaziçi ve İstanbul (19. Yüzyıl Sonu)*, (çev. Ümit Öztürk) İstanbul 1993, s. 90; Kömürcüyan, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi- XVII. Asırda İstanbul*, (ter. ve tahşiye eden: Hrand D. Andreasyan) İstanbul 1952, [1.baskı] s. 52; ae.,(yeni notlarla haz. Kevork Pamukciyan) İstanbul 1988, [2. baskı] s. 47; İnciciyan, P.Ç., *18. Asırda İstanbul*, (çev. ve tahşiye eden Hrand Andreasyan) İstanbul 1956, s. 104-105; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (çev. Z.Danışman) C.I, İstanbul 1969, s. 236; Kayra, Cahit- Üyepazarcı, Erol, *Kandilli Vaniköy Çengelköy*, İstanbul 1993, değ.yer; aynı yazarların, *İkinci Mahmut'un İstanbul'u*, İstanbul 1992, s. 68- 69; Koçu, Reşad Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*, C.5 (1961) s. 2861; Atasoy, M. Celalettin, *Kandilli'de Tarih*, İstanbul 1982, değ.yer; Mardin, Yusuf, "Kandilli'ye Dair", *Türkiyemiz*, sayı: 32 (Ekim 1980) s. 17-22; Şehsuvaroğlu, Halûk Y., *Boğaziçi'ne Dair*, İstanbul 1986, değ.yer.
- (3) Eyice, Semavi, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, XIV (1964) s. 199- 216; De Carbognano, age., s.96; Dethier, age., s.90; Janin, R., *Constantinople Byzantine*, Paris 1950, II, s. 441; Atasoy, age.,s.12-13.
- (4) Kömürcüyan, age., (1952) s. 290 dipnot 18; ae., (1988) s. 275 dipnot 18; İnciciyan, age., b. 169, 6 no.lu dipnot, ae., s.104- 105; Şehsuvaroğlu, age., s. 92, 319; Kayra- Üyepazarcı, *Kandilli ..*, s. 22; Ayvansarayî, Hüseyin, *Hadikatü'l-cevâmi*, C.II, İstanbul 1281 [1864] s. 166; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, s. 467; *İslam Ansiklopedisi*, C.2 (1979) s. 687.
- (5) Pargoire, J., " A propos de Boradion", *BZ*, XII (1903) s. 458, 478- 481; Janin, age., II, s. 441; Eyice, Semavi, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul 1976, s. 59; İnciciyan, age., s. 170, 7 no.lu dipnot.
- (6) *İstA*, 5, s. 2861; Atasoy, age., s. 15- 17; Kayra- Üyepazarcı, *Kandilli ..*, s. 7; aynı yazarların, *İkinci Mahmut ..*, s. 69.
- (7) *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I, s. 467.
- (8) *Evliya Çelebi*, ae., I, s. 467; Kömürcüyan, age., (1952) s. 290 dipnot 18; ae., (1988) s. 275 dipnot 18; Atasoy, age., s. 17- 22.
- (9) Kayra- Üyepazarcı, *Kandilli ..*, s. 21.
- (10) *Hadika*, II, s. 166.
- (11) Çeşmelerin kitâbelerini okuyan Yrd.Doç.Dr. Hüsamettin Aksu ile fotoğrafları çeken Ahmet Akman'a teşekkürü bir borç bilirim.
- (12) *Hadika*, II, s. 166; Raif, Mehmet, *Mir'at-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 210- 211; Tanışık, İbrahim Hilmi, *İstanbul Çeşmeleri*, II, İstanbul 1945, s. 350- 352; Egemen, Affan, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul 1993, s. 513-514; Mardin, *Türkiyemiz*, 32, s. 19; Koçu, *İstA*, 7 (1965) s. 3863; Atasoy, age., s.23- 24; Kayra- Üyepazarcı, *Kandilli ..*, s. 26.
- (13) Çeşmenin kitâbesindeki tarih (H. 1165) açıkça okunabilmesine rağmen Tanışık, age., II, s.350, 352 de ve Koçu, *İstA*, 7, s. 3863'de yanlışlıkla H. 1163/M. 1749 şeklinde yazılmıştır.
- (14) *Hadika*, II, s. 166; Konyalı, İbrahim Hakkı, *Üsküdar Tarihi*, II, İstanbul 1977, s. 316; Önge, Yılmaz, "İstanbul'un Eski Kuyu Bilezikleri Hakkında", *Sanat Tarihi Yılığ*, V (1973) s. 267; Atasoy, age., s. 26; Kayra- Üyepazarcı, *Kandilli ..*, s. 26.
- (15) *Hadika*, II, s.166 ; Atasoy, age., s. 25- 26.
- (16) *Hadika*, II, s. 166; *Mir'at*, I, s. 210- 211; Konyalı, age., II, s. 137- 138; Atasoy, age., s. 25- 26.
- (17) *Hadika*, II, s. 167; Atasoy, age., s. 25.
- (18) Konyalı, kuyunun Osmanlıca manzumesinde H. 1048 tarihini doğru olarak yayınlamasına karşın, yeni Türkçesi sehven H.1041 şeklinde yayınlanmıştır.
- (19) *Hadika*, II, s. 167; Konyalı, age., II, s. 137.
- (20) *Hadika*, II, s. 167.
- (21) Kömürcüyan, age., (1952) s. 290 dipnot 18, ae., (1988) s. 275 dipnot 18; İnciciyan, age., s. 170, 7 no'lu dipnot.
- (22) Tanışık, age., s. 366; Atasoy, age., s. 23; *İstA*, 9 ,s. 4921 ve 5081; Konyalı, age., II, s. 30- 31; Şehsuvaroğlu, age., s. 278; Egemen, age., s. 562; Erdenen, Orhan, *Boğaziçi Sahilhaneleri*, 2 İstanbul 1993, s. 226.
- (23) Yapının inşâ tarihi, yaptıranı ve sahipleri hakkındaki polemikler için bkz. Şehsuvaroğlu, age., s. 278; Erdenen, age., s. 224; *İstA*, 9, s. 4921-4922.
- (24) Bu yalının, bir selâmlık, bir de harem sarnıcı olmak üzere kayaya oyulmuş iki sarnıcı vardır.
- (25) *Hadika*, II, s. 167.
- (26) Atasoy, age., s. 24; Mardin, agm., s. 22; Egemen, age., 452- 453, 455.
- (27) Çeçen, Kâzım, *İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri*, İstanbul 1984, s. 177.
- (28) Tanışık, II, s. 268; Konyalı, age., II, s. 35; Atasoy, age., s. 23- 24; Egemen, age., s. 291, 294.
- (29) Konyalı, II, s. 35- 36.
- (30) Atasoy, age., s. 24.